

УДК 342.7:342.56

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.4>

А. О. Фокіна

аспірантка Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Дана стаття присвячена аналізу актів та правових позицій Конституційного Суду України щодо реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, а саме політичних прав громадян. З розвитком демократичних інституцій в Україні правові позиції органів судової влади є невід'ємними складовими праворозуміння та правової свідомості, зокрема і органу конституційної юрисдикції. Відтак, вивчення та застосування громадянами на практиці правових позицій стосовно прав і свобод людини і громадянина значно підвищують шанси на задоволення позовних заяв у судах загальної юрисдикції та безпосередньо конституційних скарг у зв'язку з підсиленням своєї аргументації у відповідних зверненнях правовими позиціями раніше викладеними у рішеннях та висновках Конституційного Суду України.

Автор дійшла таких висновків: 1) правові позиції Конституційного Суду України – це по суті висновки органу конституційної юрисдикції, які є результатом тлумачення Конституції України або вирішення питань відповідності законів України; 2) правові позиції Конституційного Суду України є обов'язковими як для громадян, органів влади та інших суб'єктів, так і для Конституційного Суду України під час врахуванні його попередніх правових позицій у наступних рішеннях з огляду на обов'язковість, остаточність та неоскаржуваність рішень Конституційного Суду України; 3) Конституційний Суд України може розвивати, змінювати та конкретизувати свої правові позиції за визначених Законом України «Про Конституційний Суд України» обставин, тобто вони не є остаточними; 4) правові позиції Конституційного Суду України мають зазвичай додаткове (підсилююче) значення для мотивувальної частини судових рішень судів загальної юрисдикції під час вирішення спорів щодо захисту політичних прав громадян; 5) правові позиції Конституційного Суду України мають вагомий вплив на формування вітчизняної правової системи, надають поштовх до розвитку правової доктрини, а також сприяють захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечуючи реалізацію конституційних гарантій та встановлення обмежень владних повноважень.

Ключові слова: правова позиція, акти Конституційного Суду України, конституційна юрисдикція, політичні права громадян, судова влада.

Актуальність проблеми полягає у визначенні природи та сутності правових позицій Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) як єдиного органу конституційної юрисдикції щодо питань реалізації і захисту прав людини. З розвитком демократичних інституцій в Україні правові позиції органів судової влади є невід'ємними складовими праворозуміння та правової свідомості, зокрема і органу конституційної юрисдикції. Від-

так, вивчення та застосування громадянами на практиці правових позицій Конституційного Суду стосовно прав і свобод людини і громадянина значно підвищують шанси на задоволення позовних заяв у судах загальної юрисдикції та безпосередньо конституційних скарг у зв'язку з підсиленням своєї аргументації у відповідних зверненнях правовими позиціями, раніше викладеними у рішеннях та висновках Конституційного Суду.

Одним з принципів, на яких ґрунтується діяльність Конституційного Суду, є обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків (частина друга статті 147 Конституції України) [3]. У Конституції України та законах України ми не знаходимо поняття «правові позиції Конституційного Суду», яке є повноцінним предметом дослідження багатьох вчених, тобто уже має усталене теоретичне підґрунтя. Адже, правові позиції Конституційного Суду – це по суті елемент діяльності конституційного судочинства, формування правових позицій відбувається безпосередньо у процесі конституційного судочинства.

Серед **завдань даного дослідження** виокремлюємо такі: 1) охарактеризувати сутність і юридичну природу правових позицій Конституційного Суду; 2) проаналізувати правові позиції Конституційного Суду щодо питань реалізації і захисту політичних прав громадян; 3) сформулювати загальні тенденції впливу правових позицій Конституційного Суду на захист політичних прав громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правові позиції Конституційного Суду були предметом досліджень, зокрема, Д. М. Белова, В. Й. Данка, С. С. Калинюка, В. А. Овчаренка, Р. Р. Реви, Т. М. Слінько, О. М. Спінчевської, В. П. Тихого, Є. В. Ткаченка, Т. О. Цимбалістого, І. М. Шевчука та інших. Дослідженням загальних аспектів правових позицій Конституційного Суду з питань реалізації та захисту прав людини, в тому числі і політичних прав громадян, займалися Ю. Г. Барабаш, А. С. Головін, І. К. Полховська.

Метою статті є дослідження правових позицій Конституційного Суду з питань реалізації і захисту політичних прав громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості європейських держав основні функції захисту конституційних прав і свобод покладаються на спеціалізовані судові або квазісудові органи – конституційні суди або конституційні ради (Франція), відтак вони здійснюють функцію конституційного правосуддя. Включення до конституційної юрисдикції спеціального повноваження із

захисту прав і свобод – характерна риса законодавства багатьох сучасних держав незалежно від того, яку модель конституційного правосуддя воно передбачає [4, с. 22]. В Україні єдиним органом конституційної юрисдикції, який здійснює офіційне тлумачення Конституції України та вирішує питання про відповідність Конституції України законів України тощо, є Конституційний Суд.

У статті 151-2 Конституції України закріплено: «Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені» [3]. Вказана норма прямої дії набула свого офіційного відображення у Конституції України у зв'язку з судовою реформою у 2016 році. Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII (далі – Закон) законодавець закріплює Главу 13. «Акти Конституційного Суду», в якій зазначає види актів (рішення, висновки, ухвали, забезпечувальні накази), вимоги до вказаних актів, порядок ухвалення рішення і прийняття висновку, виправлення описок тощо (статті 83-96 Закону) [5].

Окремої уваги заслуговує стаття 92 Закону, яка регламентує юридичну позицію Конституційного Суду та містить таке: «1. Юридичну позицію Конституційний Суд викладає у мотивувальній та/або резолютивній частині рішення, висновку. Юридична позиція Суду може міститися в ухвалях про відмову у відкритті конституційного провадження у справі та про закриття конституційного провадження у справі, постановлених Сенатом чи Великою палатою. 2. Конституційний Суд може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію Суду в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Суду» [5].

Юридичні позиції Конституційного Суду або ж правові позиції, як їх зазвичай називають,

вають у своїх дослідженнях автори, мають певне відображення у законодавстві щодо їх властивостей та ознак. Однак термінологічне визначення відсутнє, а тому доцільно звернутись до теоретичного підходу розуміння *правової позиції Конституційного Суду* у юридичній літературі як інтерпретаційного уявлення (висновків) загальнообов'язкового характеру внаслідок тлумачення Конституції України і виявлення судом конституційного змісту положень законів та інших нормативних актів у межах компетенції Конституційного Суду, що знімають конституційно-правову невизначеність і є правовою підставою остаточних рішень (ухвал) Конституційного Суду [2, с. 109].

М. В. Савчин пише: «Правова позиція Конституційного Суду, викладена у Висновку, може бути підставою для зупинення певної конституційної процедури та взята за основу при прийнятті відповідного рішення відповідним органом влади...» [16, с. 211]. Відтак, правові позиції Конституційного Суду містяться у його рішеннях, висновках, ухвалах, а тому поняття «правова позиція Конституційного Суду» та, наприклад, «рішення Конституційного Суду», «висновок Конституційного Суду» не є тотожними. Не у кожному акті Конституційного Суду (рішенні, висновку) мотивувальна та/або резолютивна частини містять правову позицію Конституційного Суду. Під час прийняття актів Конституційний Суд не створює нові правові норми, проте закріплює певні нововведення у правових позиціях для подальшого їх врахування законодавцем з метою врегулювання відносин внаслідок втрати чинності положень норм законів, що були, наприклад, визнанні неконституційними [2, с. 113–114].

Формулюючи правові позиції у рішеннях, висновках та ухвалах, Конституційний Суд розширює межі праворозуміння положень Конституції України. Лівова частка рішень та висновків Конституційного Суду стосується розуміння суті та значення конституційних прав і свобод людини і громадянина, закріплених у розділі II Конституції України. Серед політичних прав громадян, які були предметом розгляду у Конституційному Суді

та мають певні усталені правові позиції, варто зазначити такі: право на свободу об'єднань, право на мирні зібрання, право на участь в управлінні державними справами, право брати участь у референдумах, виборчі права (активні та пасивні), право рівного доступу до державної служби.

До прикладу, Конституційним Судом надано офіційне тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України у Рішенні № 4-рп/2001 від 19 квітня 2001 року (*справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання*). Відповідно до пункту першого резолютивної частини Конституційний Суд дійшов такого висновку: «Положення частини першої статті 39 Конституції України щодо завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій в аспекті конституційного подання треба розуміти так, що організатори таких мирних зібрань мають сповістити зазначені органи про проведення цих заходів заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення. Ці строки не повинні обмежувати передбачене статтею 39 Конституції України право громадян, а мають служити його гарантією і водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. Визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання» [8].

Слід зазначити, що у рішенні Рівненського окружного адміністративного суду № 460/307/20 від 05 червня 2020 року, мотивуючись, в тому числі, і Рішенням Конституційного Суду № 4-рп/2001 від 19 квітня 2001 року (*справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання*), суд визнав протиправним та нечинним повністю рішення Рівненської міської ради № 6926 від 24 грудня 2019 року «Про заборону проведення на території міста Рівного маршів представників ЛГБТ-спільнот»,

прийняте на 38 сесії 7 скликання. Вказане рішення першої інстанції не оскаржувалось і набрало законної сили 06 серпня 2020 року [14].

З приводу політичного права на свободу об'єднання громадян у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2000 від 18 жовтня 2000 року (*у справі про свободу утворення профспілки*) Конституційний Суд дійшов висновку, що окремі положення статті 11 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» обмежують право громадян на свободу об'єднання, закріплене у частині першій статті 36 Конституції України (абзац перший пункту 2.2 мотивувальної частини), та визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» в окремій частині (пункт 2 резолютивної частини). Конституційним Судом зазначено, що право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації відповідно до статті 36 Конституції України, включаючи і конституційне право на утворення професійної спілки, не може бути обмежене ні законодавством, ні на практиці такими вимогами щодо реалізації названого права, які виключають можливість утворення професійної спілки як такої, якщо цих умов (вимог) об'єктивно не можна виконати, тобто фактично є частковою забороною реалізації права громадян на об'єднання у відповідну професійну спілку (абзац третій пункту 2.3 мотивувальної частини) [11].

Серед судових рішень можна навести постанову Луганського окружного адміністративного суду № 2а/1270/606/2012 від 28 лютого 2012 року, у мотивувальній частині якої суд зазначає: «Таким чином, з огляду на рішення Конституційного Суду України від 18 жовтня 2000 року № 11-рп/2000 непроведення Алчевським міським управлінням юстиції Луганської області повідомної легалізації профспілки тягне правові наслідки саме для профспілки «Незалежна профспілка Алчевського металургійного комбінату», а не для Конфедерації вільних профспілок Луганської області». Відтак, з резолютив-

ної частини вказаної вище постанови вбачається, що суд відмовив у задоволенні адміністративного позову Конфедерації вільних профспілок Луганської області до Алчевського міського управління юстиції Луганської області про визнання неправомірними дій та бездіяльності [13].

Статтею 38 Конституції України гарантується право брати участь в управлінні державними справами, відтак у Рішенні Конституційного Суду № 26-рп/2009 від 19 жовтня 2009 року (*у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України*) Конституційний Суд зазначає, що, будучи членом виборчої комісії, громадянин реалізує своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами (частина перша статті 38 Конституції України). Відповідно до частини четвертої статті 15 Конституції України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України. Це означає, що на конституційному та законодавчому рівнях можуть встановлюватися певні обмеження, умови реалізації права громадян на свободу політичної діяльності. Така діяльність громадян провадиться шляхом їх участі у політичному житті суспільства, зокрема через право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (абзаци четвертий та п'ятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини) [12].

У рішенні Тернопільського окружного адміністративного суду № 500/1717/20 від 13 жовтня 2020 року суд, мотивуючись правовою позицією, викладеною у Рішенні Конституційного Суду № 26-рп/2009 від 19 жовтня 2009 року щодо права на політичну діяльність, зазначив, що право позивача (позивач з обмеженою можливістю пересування) як депутата брати участь у засіданні сесії селищної ради в іншому доступному йому приміщенні, зокрема за адресою вул. Северина Наливайка, 2, смт Гусятин в приміщенні Гусятинського центру культури і дозвілля, не може бути обмежене бездіяльністю депутатів селищ-

ної ради щодо прийняття відповідного рішення. Отже, суд визнав протиправною бездіяльність Гусятинської селищної ради Тернопільської області щодо нерозгляду звернення позивача стосовно доступу до приміщення, в якому проводяться сесії Гусятинської селищної ради [15]. Вказане рішення суду набрало законної сили 13 листопада 2020 року.

В контексті розгляду права брати участь в управлінні державними справами розглянемо правові позиції Конституційного Суду однієї зі складових (правомочностей) цього права політичного права громадян, передбаченого статтею 38 Конституції України, - права брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах. Зокрема, у справі про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим (Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2014 від 14 березня 2014 року) Конституційним Судом в абзаці третьому підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини зазначається таке: «Право громадян на участь у референдумі є їхнім невід'ємним конституційним правом. На всеукраїнський референдум виносяться питання загальнодержавного значення, тобто вирішення яких впливає на долю всього Українського народу - громадян України всіх національностей. На місцевий референдум можуть виноситися виключно питання, віднесені до відання органів місцевого самоврядування відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [7].

У Висновку Конституційного Суду № 9-в/2019 від 24 грудня 2019 року (справа щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України), Конституційний Суд зазначає таке: «Право громадян на участь в управлінні державними справами здійснюється насамперед через вибори: обрані представники народу здійснюють таке право безпосередньо, а всі громадяни - через обраних ними представників» (абзац другий підпункту 3.7 пункту 3 мотивувальної частини) [1].

Таким чином, *виборчі права* передбачають право обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (частина перша статті 38 Конституції України). «Виборче

право означає можливість кожного громадянина України вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування в умовах свободи вираження поглядів і обміну думками та інформацією, вільного формування власного ставлення до участі у виборах, а обов'язковою складовою цього права є, зокрема, право на повагу до волевиявлення людини, її демократичного вибору та результатів виборів» (абзац перший підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду № 3-р/2017 від 21 грудня 2017 року) [10].

Прикладом врегулювання питання реалізації права рівного доступу до державної служби є *справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування*, викладена у Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/2007 від 16 жовтня 2007 року. Народні депутати звернулись до Конституційного Суду, бо вважали, що закони (відповідно до яких граничний вік перебування на державній службі, на службі в органах місцевого самоврядування, а також на дипломатичній службі становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок) ставлять громадян, які однаковою мірою відповідають вимогам професійної правосуб'єктності, у нерівні правові умови щодо зайняття одних і тих самих посад виключно за ознакою віку і таким чином обмежують встановлені Конституцією України гарантії рівних можливостей реалізації конституційного права громадян на працю. Конституційний Суд зазначає, що частиною другою статті 38 Конституції України не передбачено поділу державної служби на службу в органах законодавчої, виконавчої і судової влади. Право рівного доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування є юридичною можливістю і не означає його негайної і беззастережної реалізації. Доцільність законодавчого встановлення граничного віку перебування на державній службі, в тому числі на дипломатичній службі та на службі в органах місцевого самоврядування, обумовлена завданнями і функціями цих органів, особливим характером їх діяльності. Відтак, встановлення законодавцем граничних вікових

обмежень на зайняття посад державними службовцями та працівниками органів місцевого самоврядування у межах реалізації своїх повноважень не може розцінюватися як порушення принципу рівності (абзаци другий, п'ятий, шостий, десятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини) [9].

Керуючись вказаними у Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/2007 від 16 жовтня 2007 року правовими позиціями, а саме що «державна служба та служба в органах місцевого самоврядування є одним з видів трудової діяльності громадян», судом першої інстанції було частково задоволено позов ОСОБА_1. Таким чином, визнано протиправною бездіяльність Фінансового управління Генерального штабу Збройних Сил України щодо ненарахування та невиплати ОСОБА_1 вихідної допомоги відповідно до частини четвертої статті 87 Закону України «Про державну службу» та зобов'язано Фінансове управління Генерального штабу Збройних Сил України нарахувати та виплатити ОСОБА_1 вихідну допомогу відповідно до частини четвертої статті 87 Закону України «Про державну службу» (рішення Волинського окружного адміністративного суду № 140/6300/23 від 11 липня 2023 року) [6]. Восьмим апеляційним адміністративним судом залишено судові рішення без змін, а тому рішення Волинського окружного адміністративного суду набрало законної сили 16 жовтня 2023 року.

Висновки. Правові позиції Конституційного Суду: 1) це по суті висновки органу конституційної юрисдикції, які є результатом тлумачення Конституції України або вирішення питань відповідності законів України тощо; 2) є обов'язковими як для громадян, органів влади та інших суб'єктів права, так і для Конституційного Суду під час врахуванні його попередніх правових позицій у наступних рішеннях з огляду на обов'язковість, остаточність та неоскаржуваність рішень Конституційного Суду. Відтак, якщо Рішенням Конституційного Суду були визнані неконституційними певні норми законів України з наданням правової позиції органу конституційної юрисдикції, то суди загальної юрисдикції через офіційний та обов'яз-

ковий характер актів Конституційного Суду зобов'язані керуватись ними у своїй безпосередній діяльності; 3) поширюються не тільки на конкретно розглянуту справу, а і на наступні справи; 4) мають зазвичай додаткове (підсилююче) значення для мотивувальної частини судових рішень судів загальної юрисдикції під час вирішення спорів щодо захисту політичних прав громадян; 5) можуть бути розвинені, змінені, конкретизовані за визначених Законом обставин, тобто вони не є остаточними.

Отже, правові позиції Конституційного Суду мають вагомий вплив на формування вітчизняної правової системи, надають поштовх до розвитку правової доктрини, а також сприяють захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина забезпечуючи реалізацію конституційних гарантій та встановленням обмежень владних повноважень.

Список використаної літератури:

1. Висновок Конституційного Суду України від 24 груд. 2009 р. № 9-в/2019. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009v710-19#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Конституційна юрисдикція: підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. Х. : Право, 2012. 168 с.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР (в редакції від 01.01.2020). *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
4. Кордун О. О. Конституційні суди в системі захисту прав і свобод людини: світовий досвід і Україна. *Політичні права і свободи у демократичному суспільстві (досвід країн Європейського Союзу)* : зб. матеріалів круглого столу голов. редакторів мас-медіа України, 6 квіт. 2000 р. / Представництво Європ. Коміс. в Україні [та ін.] / гол. ред. А. В. Денисенко та ін. К. : ІВЦ «Планета», 2000. С. 18–26.
5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII (в редакції від 20.08.2023). *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

- show/2136-19#Text (дата звернення: 27.03.2024).
6. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 11 лип. 2023 р. № 140/6300/23. *Інформаційно-правова електронна база «Єдиний державний реєстр судових рішень»*. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/112177999> (дата звернення: 28.03.2024).
  7. Рішення Конституційного Суду України від 14 бер. 2014 р. № 2-рп/2014. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-14#top> (дата звернення: 14.03.2024).
  8. Рішення Конституційного Суду України від 19 квіт. 2001 р. № 4-рп/2001. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#n54> (дата звернення: 13.03.2024).
  9. Рішення Конституційного Суду України від 16 жовт. 2007 р. № 8-рп/2007. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-07#Text> (дата звернення: 12.03.2024).
  10. Рішення Конституційного Суду України від 21 груд. 2017 р. № 3-р/2017. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
  11. Рішення Конституційного Суду України від 18 жовт. 2000 р. № 11-рп/2000. *Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України*. URL: https://ccu.gov.ua/docs-search?tid=All&date_filter%5Bvalue%5D%5Bdate%5D=&body_value=&field_textindex_value=право+на+свободу+об%27єднання&field_speaker_value= (дата звернення: 03.03.2024).
  12. Рішення Конституційного Суду України від 19 жовт. 2009 р. № 26-рп/2009. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text> (дата звернення: 16.03.2024).
  13. Рішення Луганського окружного адміністративного суду від 28 лют. 2012 р. № 2а/1270/606/2012. *Інформаційно-правова електронна база «Єдиний державний реєстр судових рішень»*. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/21955046> (дата звернення: 28.03.2024).
  14. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 05 чер. 2020 р. № 460/307/20. *Інформаційно-правова електронна база «Єдиний державний реєстр судових рішень»*. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/89884268> (дата звернення: 28.03.2024).
  15. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 13 жовт. 2020 р. № 500/1717/20. *Інформаційно-правова електронна база «Єдиний державний реєстр судових рішень»*. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/92159442> (дата звернення: 28.03.2024).
  16. Стрижак А. А., Рибалко Я. В., Савчин М. В. Закон України «Про Конституційний Суд України» : науково-практичний коментар / за заг. ред. А. А. Стрижака. Київ : Ін Юре, 2009. 326 с.

Fokina A. Legal positions of the constitutional court of Ukraine on issues of realization and protection of political rights of citizens

This article analyses the acts and legal positions of the Constitutional Court of Ukraine regarding the implementation and protection of constitutional rights and freedoms of man and citizen, namely, political rights of citizens. The issue of determining the nature and significance of legal positions of the Constitutional Court of Ukraine as the only body of constitutional jurisdiction on the issues of implementation and protection of human rights is relevant. With the development of democratic institutions in Ukraine, the legal positions of the judiciary are an integral part of legal understanding and legal consciousness, including those of the constitutional jurisdiction body.

The legal positions of the Constitutional Court of Ukraine are essentially the conclusions of the constitutional jurisdiction body resulting from the interpretation of the Constitution of Ukraine or resolution of issues of compliance with the laws of Ukraine and are binding both for citizens, public authorities and other subjects, and for the Constitutional Court of Ukraine when taking into account its previous legal positions in subsequent decisions, given the binding, final and non-appealable nature of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine may develop, change and specify its legal positions under the circumstances determined by the Law of Ukraine "On the Constitutional Court

of Ukraine”, i.e. they are not final. Legal positions of the Constitutional Court of Ukraine usually have additional (reinforcing) significance for the reasoning part of court decisions of courts of general jurisdiction in resolving disputes on protection of political rights of citizens. The legal positions of the Constitutional Court of Ukraine have a significant impact on the formation of the national legal system, give impetus to the development of legal doctrine, and contribute to the protection of constitutional rights and freedoms of man and citizen.

Key words: *constitutional jurisdiction, judicial practice, acts of the Constitutional Court of Ukraine, judiciary, human and civil rights.*